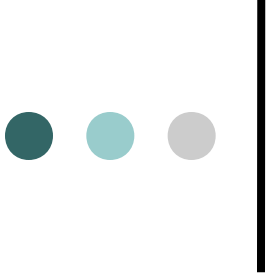

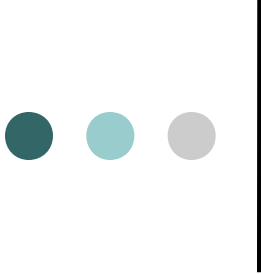
*Η διγλωσσία
στο εκπαιδευτικό
μας σύστημα*

Ασπασία Χατζηδάκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης
aspahatz@edc.uoc.gr

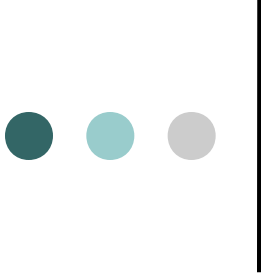
Ποιοι είναι οι -εν δυνάμει- δίγλωσσοι μαθητές στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα; (1/4)

- (1) Παιδιά που ανήκουν σε **αυτόχθονες ομάδες** οι οποίες μιλούν και άλλη γλώσσα εκτός από τα ελληνικά (Έλληνες Ρομά, τουρκόφωνοι και πομακόφωνοι Μουσουλμάνοι, σλαβόφωνοι, βλαχόφωνοι, αρβανιτόφωνοι Έλληνες πολίτες).

Οι -εν δυνάμει- δίγλωσσοι μαθητές (2/4)

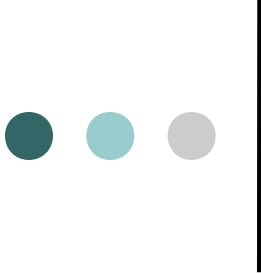
(2) Διαλεκτόφωνα παιδιά στο περιβάλλον των οποίων χρησιμοποιείται κυρίως μια άλλη ποικιλία της Ελληνικής (λ.χ. Ελλαδίτες μαθητές σε αγροτικές περιοχές ή γενικά στην περιφέρεια, Ελληνοκύπριοι μαθητές).

Οι -εν δυνάμει- δίγλωσσοι μαθητές (3/4)

(3) Παιδιά από μεικτούς γάμους.

(4) Παιδιά αλλοδαπών από χώρες της
βορειοδυτικής Ευρώπης και της Ε.Ε.
(π.χ. Ολλανδία, Γερμανία, Αγγλία) που
επιλέγουν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα.

Οι -εν δυνάμει- δίγλωσσοι μαθητές (4/4)

(5) Παιδιά προσφύγων/αιτούντων άσυλο από διάφορες χώρες του Τρίτου Κόσμου.

(6) Παιδιά 'παλιννοστούντων' και οικονομικών μεταναστών.

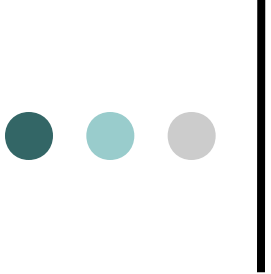
Οι ομάδες αυτές διαφέρουν ως προς

- Το αν τα μέλη τους έχουν την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη ή του πολίτη κράτους-μέλους της Ε.Ε.
- Το καθεστώς παραμονής τους και τα δικαιώματά τους
- Τις συνθήκες διαβίωσής τους
- Την επιθυμία τους να παραμείνουν μόνιμα στην Ελλάδα ή όχι

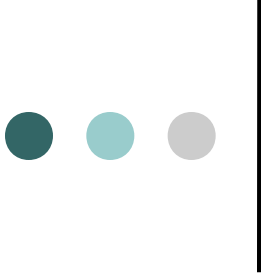
Επίσης, διαφέρουν ως προς

- Το πώς αντιμετωπίζουν οι ίδιοι (αλλά και οι Έλληνες) τον πολιτισμό τους και τη γλώσσα τους σε σχέση με τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα
- Τον βαθμό στον οποίο επιθυμούν να διαμορφώσουν μία σύνθετη, **διγλωσσική/διπολιτισμική ταυτότητα** ή, αντίθετα, να περιχαρακωθούν ή να αφομοιωθούν.

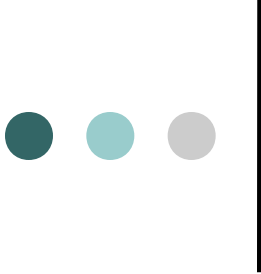
Πόσο εμφανής είναι η διγλωσσία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα; (1/4)

- (1) Η Ελλάδα αναγνωρίζει ως μόνη μειονότητα την μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης
→ μειονοτική, δίγλωσση, εκπαίδευση παρέχεται μόνο σε αυτούς τους μαθητές (στα ελληνικά και στα τουρκικά, σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης της Λωζάνης).
- Η ύπαρξη άλλων γλωσσικών μειονοτήτων αποσιωπάται και ως εκ τούτου δεν υπάρχουν σχετικά αριθμητικά στοιχεία.

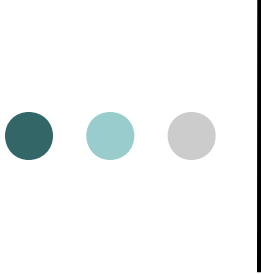
Η διγλωσσία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα (2/4)

- (2) Η ύπαρξη γεωγραφικών διαλέκτων (ιδιωμάτων) αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της γλωσσικής ποικιλότητας.
- Η 'πρότυπη', τυποποιημένη, γλώσσα θεωρείται ως η μόνη κατάλληλη να χρησιμοποιηθεί στην εκπαίδευση και να ενοποιήσει τον πληθυσμό.
- Τι γίνεται, όμως, στην Κύπρο;

Η διγλωσσία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα (3/4)

- (3) Δεν υπάρχουν στοιχεία για τις γλώσσες που μιλιούνται σε οικογένειες από μεικτούς γάμους.
- (4) Εάν ο **τόπος γέννησης** ή η **υπηκοότητα** είναι τα στοιχεία βάσει των οποίων διακρίνονται οι μαθητές σε ‘γηγενείς’ και ‘αλλοδαπούς’, η διγλωσσία των οικογενειών συσκοτίζεται ακόμη περισσότερο.

Η διγλωσσία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα (4/4)

- (5) Οι γλώσσες των μεταναστών ή των ‘παλινοστούντων’ μαθητών δε θεωρούνται γλώσσες κύρους, άρα άξιες να μαθευτούν και από τα Ελληνόπουλα.
- Στην καλύτερη περίπτωση, επιτρέπεται η διδασκαλία της *Μητρικής Γλώσσας* στα παιδιά αυτά, όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν (εφαρμόζεται σε ελάχιστα σχολεία).

Η οικογένεια μπορεί να... (1/3)

θεωρεί σημαντικό το να μάθουν τα παιδιά και την 'άλλη' γλώσσα και να καταβάλλει προσπάθειες για αυτό:

- Θέτει το αίτημα για λειτουργία τμημάτων μητρικής γλώσσας
- Οργανώνει σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας μαθήματα μητρικής γλώσσας
- Διδάσκει στο παιδί τη γλώσσα στο σπίτι.

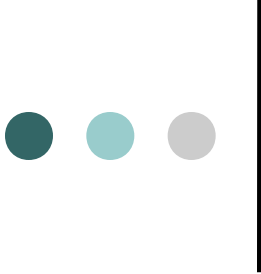
Η οικογένεια μπορεί να... (2/3)

- θεωρεί σημαντικό να διατηρηθεί η ‘άλλη’ γλώσσα αλλά να αρκείται στην σποραδική και τυχαία χρήση της στο οικογενειακό περιβάλλον.
- Ωστόσο, αυτό δεν εξασφαλίζει ούτε την πρόσβαση στον εγγραμματισμό ούτε την επαρκή γνώση της εθνοτικής γλώσσας.
- Η πλειονοτική γλώσσα κυριαρχεί ούτως ή άλλως στο ρεπερτόριο των παιδιών.

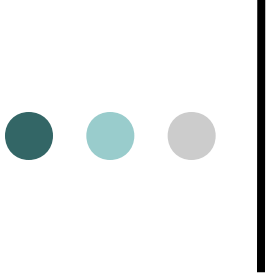
Η οικογένεια μπορεί να... (3/3)

- θεωρεί ότι η εγκατάλειψη της ‘άλλης’ γλώσσας είναι το τίμημα που πρέπει να καταβληθεί, προκειμένου να μάθει καλά το παιδί την κυρίαρχη γλώσσα.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα, άλλωστε, ενθαρρύνει μία τέτοια αντιμετώπιση, εφόσον δεν προβάλλει στο ελάχιστο τις γλώσσες των ‘διαφορετικών’.

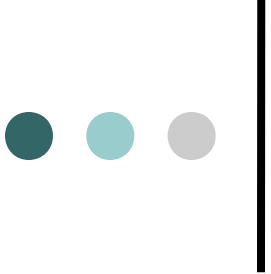
Είναι δικαιολογημένη μία τέτοια αντίληψη για τη διγλωσσία;

- Σήμερα γνωρίζουμε ότι η καλή εκμάθηση της πλειονοτικής γλώσσας **δεν απειλείται** και **δεν παρεμποδίζεται** από την καλλιέργεια της πρώτης γλώσσας του παιδιού (το αντίθετο μάλιστα).
- Επίσης, η εγκατάλειψη της πρώτης γλώσσας **δεν οδηγεί απαραίτητα** σε καλή γνώση της δεύτερης γλώσσας και σε σχολική επιτυχία (το αντίθετο μάλιστα).

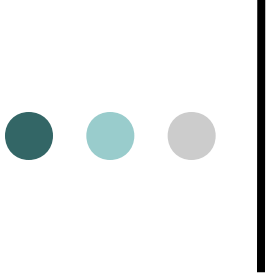
Η ισόρροπη ανάπτυξη της
διγλωσσίας προσφέρει
οφέλη...

- ψυχολογικά
- κοινωνικά
- πολιτισμικά
- γνωστικά/γλωσσικά
- πολιτικά/οικονομικά.

Ψυχολογικά οφέλη (1/2)

- Το παιδί που μεγαλώνει σε μία χώρα Χ αλλά προέρχεται από μία μειονοτική ομάδα Ψ καλείται να διαμορφώσει μία **σύνθετη**, (διπολιτισμική) **ταυτότητα**, προκειμένου να ενταχθεί αρμονικά στην κοινωνία και να ισορροπήσει ανάμεσα στις απαιτήσεις των δύο ομάδων.
- Τμήμα της ταυτότητας αυτής είναι και η γλώσσα.

Ψυχολογικά οφέλη (2/2)

- Η καλή γνώση της γλώσσας της ομάδας του/της τον/την βοηθά να αποκτήσει ένα ισχυρό αυτοσυναίσθημα, μία αίσθηση του 'ανήκειν', και πάνω σε αυτή να χτίσει τη διπλή του/της ταυτότητα.
- Ακόμη και σε περίπτωση απόρριψής του/της από την κυρίαρχη ομάδα, υπάρχει τουλάχιστον μία ομάδα αναφοράς με την οποία μπορεί να ταυτιστεί.

Κοινωνικά οφέλη

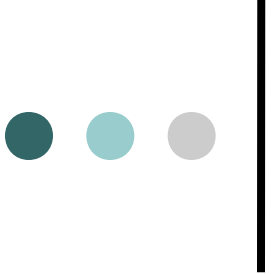
- Η καλή γνώση της πλειονοτικής γλώσσας είναι απαραίτητη για την κοινωνική ένταξη στο ευρύτερο περιβάλλον.
- Η καλή γνώση της **μειονοτικής γλώσσας** συμβάλλει στην ουσιαστικότερη επικοινωνία με τα μεγαλύτερα μέλη της οικογένειας και εξασφαλίζει την επικοινωνία με τους συγγενείς που ζουν στη χώρα προέλευσης.

Πολιτισμικά οφέλη

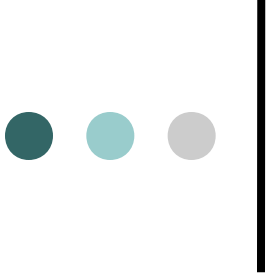
Η κατάκτηση μιας δεύτερης γλώσσας σε βάθος σημαίνει και

- γνωριμία με έναν άλλο πολιτισμό και τρόπο σκέψης
- διεύρυνση του πνευματικού μας ορίζοντα
- καλλιέργεια του πνεύματος.

Γνωστικά/γλωσσικά οφέλη (1/4)

- Από τη δεκαετία του '60 και έπειτα πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι η ισορροπημένη ανάπτυξη των δύο γλωσσών προσφέρει **γνωστικά** πλεονεκτήματα που σχετίζονται με τη γλώσσα αλλά όχι μόνο.
- Τα γνωστικά οφέλη κατά κύριο λόγο συνδέονται με *πρώιμη και ισορροπημένη διγλωσσία*.

Γνωστικά/γλωσσικά οφέλη (2/4)

Τα παιδιά που είναι ισορροπημένα δίγλωσσα υπερτερούν έναντι των μονόγλωσσων:

- ως προς τη **μεταγλωσσική συνείδηση**
[metalinguistic awareness]
- ως προς την **επικοινωνιακή ευαισθησία**
[communicative sensitivity]
- ως προς την **αποκλίνουσα σκέψη**
[divergent thinking].

Γνωστικά/γλωσσικά οφέλη (3/4)

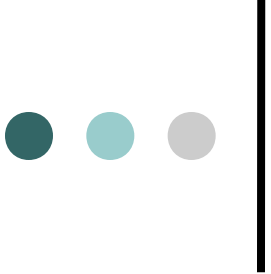
Τα παιδιά που μεγαλώνουν με δύο γλώσσες

- αναπτύσσουν νωρίτερα τη **μεταγλωσσική συνείδηση** (φωνολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο, δομή των γλωσσών)

Όταν οι 2 γλώσσες αναπτύσσονται ισόρροπα,

-> ευχερέστερη κατάκτηση της αναγνωστικής ικανότητας και

-> ευχερέστερη εκμάθηση άλλων γλωσσών.

Γνωστικά/γλωσσικά οφέλη (4/4)

Τα ισορροπημένα δίγλωσσα παιδιά έχουν:

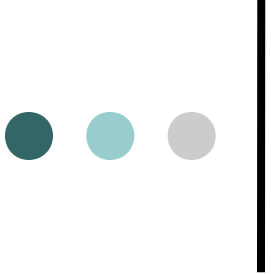
- **αυξημένη συναίσθηση των αναγκών της επικοινωνιακής περίπτωσης** και ανάλογα προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους
- **περισσότερο αποκλίνουσα/ δημιουργική σκέψη** (ευέλικτη, πρωτότυπη, ελεύθερη).

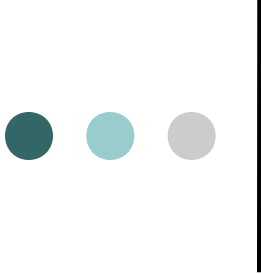

Πολιτικά-οικονομικά οφέλη

Οι ισορροπημένα δίγλωσσοι ενήλικες μπορούν:

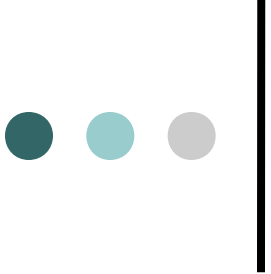
- να παίξουν ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα στις κοινότητες ή/και
- να διεκδικήσουν αγαθά και υπηρεσίες για τη δική τους ομάδα ή/και
- να εξαργυρώσουν οικονομικά τη διγλωσσία τους, εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν.

-
- Αν η διγλωσσία όντως προσφέρει αυτά τα οφέλη, γιατί τα εκπαιδευτικά συστήματα των περισσότερων χωρών που έχουν δίγλωσσο πληθυσμό δεν τη στηρίζουν;
 - Μήπως η καλλιέργεια της διγλωσσίας και κατ' επέκταση της διπολιτισμικής ταυτότητας **δεν** είναι κάτι που επιθυμούν τα σύγχρονα κράτη;

Η γλώσσα των Άλλων ως πρόβλημα (1/3)

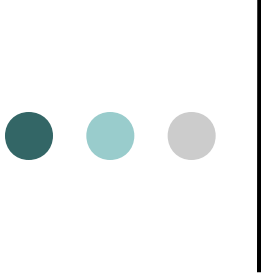
Τα περισσότερα κράτη με μεταναστευτικό πληθυσμό αλλά και γηγενείς ομάδες που μιλούν άλλες γλώσσες, αντιμετωπίζουν τις γλώσσες των ομάδων αυτών ως **πρόβλημα** και όχι ως **δικαίωμα** ή ως **κεφάλαιο** (βλ. Ruiz, 1984).

Η γλώσσα των Άλλων ως πρόβλημα (2/3)

Υποτίθεται ότι η διγλωσσία:

- συνδέεται με γνωστικά, ψυχολογικά και κοινωνικά **προβλήματα**, με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, φτώχεια και περιθωριοποίηση και
- παρεμποδίζει την ομαλή ενσωμάτωσή των Άλλων στην κυρίαρχη ομάδα.

Η γλώσσα των Άλλων ως πρόβλημα (3/3)

- Οι αξιολογήσεις προγραμμάτων στα οποία στηρίζεται πραγματικά η διγλωσσία και η μάθηση μέσω δύο γλωσσών δείχνουν ότι
- **δεν ευθύνεται η ανάπτυξη της διγλωσσίας για τις χαμηλές επιδόσεις στο σχολείο, αλλά μάλλον το γεγονός ότι το σχολείο αδιαφορεί για αυτήν.**

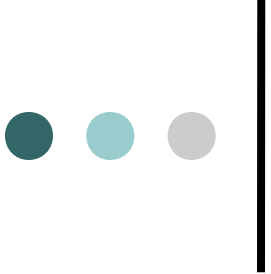
Η γλώσσα ως δικαίωμα (1/2)

- Το δικαίωμα της χρήσης και της καλλιέργειας μιας γλώσσας από τους ομιλητές της είναι ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα.
- Διεθνείς οργανισμοί (λ.χ. ΟΗΕ, ΕΕ, Unesco, Συμβούλιο της Ευρώπης) έχουν διακηρύξει ότι οι μειονοτικές γλωσσικές ομάδες έχουν δικαίωμα να διατηρήσουν τη γλώσσα τους.

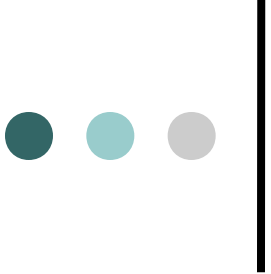
Η γλώσσα ως δικαίωμα (2/2)

- Ανάλογα με την πολιτική των κρατών ή των υπεκρατικών οντοτήτων (βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση) διάφορες αυτόχθονες μειονότητες έχουν διεκδικήσει και έχουν κατακτήσει το δικαίωμα της εκπαίδευσης στη γλώσσα τους και άλλα γλωσσικά δικαιώματα.
- Για τις μεταναστευτικές ομάδες τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά.

Η γλώσσα των Άλλων ως κεφάλαιο (1/2)

- Οι διάφορες γλώσσες που ομιλούνται σε ένα κράτος μπορεί να αντιμετωπίζονται και ως **προσωπικό** και **εθνικό κεφάλαιο**, που θα αποφέρει είτε οικονομικά-πολιτικά είτε πολιτισμικά- κοινωνικά οφέλη.
- Συνήθως αυτή η στάση κρύβεται πίσω από το έντονο ενδιαφέρον της πλειονοτικής ομάδας για την εκμάθηση ξένων γλωσσών,

Η γλώσσα των Άλλων ως κεφάλαιο (2/2)

- Οι μειονοτικές γλώσσες (αυτόχθονες ή γλώσσες μεταναστών), συνήθως δεν αντιμετωπίζονται ως κεφάλαιο από την κυρίαρχη ομάδα → δεν διατίθενται χρόνος και χρήμα για την εκμάθησή τους.
- Πρόκειται για μία κοντόφθαλμη προσέγγιση που αποτιμά με όρους εργαλειακούς έναν πολιτισμικό πλούτο.

Στην Ελλάδα...

- Οι γλώσσες των Άλλων αντιμετωπίζονται ως πρόβλημα, εκτός εάν πρόκειται για διεθνείς γλώσσες με κύρος (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ισπανικά).
- Οι μεταναστευτικές γλώσσες απαξιώνονται και αγνοούνται, τη στιγμή που θα μπορούσαν να αποτελέσουν κεφάλαιο για ολόκληρη την κοινωνία.

Η στήριξη της διγλωσσίας...

- Δεν είναι απαραίτητο να παίρνει τη μορφή της διδασκαλίας της Μητρικής Γλώσσας.
- Μπορεί να γίνει και με πιο έμμεσους τρόπους, που να αφορούν το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού.
- Οι παρεμβάσεις αυτές ανοίγουν ορίζοντες για όλα τα παιδιά και καλλιεργούν παράλληλα ένα κλίμα σεβασμού της Διαφοράς.

###